

INSTITUCIONÁLNÍ PŘÍPRAVA ŠKOLNÍ MLÁDEŽE V ČESKÉ REPUBLICE PRO MIMOŘÁDNÉ UDÁLOSTI

INSTITUTIONAL TRAINING OF SCHOOLCHILDREN IN THE CZECH REPUBLIC FOR EXTRAORDINARY EVENTS

Jaroslav PADRNOS¹

SUMMARY:

After the Civil Defence Act having been abrogated in 1991, the institutional training of Czech Schoolchildren for extraordinary events was not supported by a law. As late as in 2002 process was started to incorporate these issues into the school teaching. In the school year 2012/2013 the training has gained a serious character of a sub-law.

KEYWORDS: school, nursery school, training for the emergencies, emergency, protection, human, people law

ÚVOD

V článku publikovaném v Krizovém manažmentu č. 1/2012 se autor tohoto pojednání zabýval současnou českou právní úpravou přípravy člověka na mimořádné události. V tomto článku autor zamýšlí stručně pojednat o současném stavu této přípravy u školní mládeže základního školství.

1. EXPERIMENTÁLNÍ PROJEKT VÝUKY PŘÍPRAVY ČLOVĚKA K JEHO OCHRANĚ ZA MIMOŘÁDNÝCH SITUACÍ

V důsledku zrušení zákona o branné výchově zákonem č. 217/1991 Sb. byla ve školním roce 1991/1992 ukončena výuka předmětu branná výchova na školách, přičemž některá témata zaniklého vyučovacího oboru byla integrována do výuky ostatních předmětů. Na základních školách to bylo téma požární ochrany a na středních školách téma poskytování první pomoci. Na gymnáziích zůstala v zájmové tělesné přípravě zachována tematika k získání znalostí v poskytování první pomoci. Uvedený zcela nedostatečný stav nemohly zásadně ovlivnit a také neovlivnily pokyny pro organizaci civilní ochrany ve školách a školských zařízeních, zveřejněné ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky č.10-12 z 18.12.1992, týkající

se zejména vlastní organizace civilní ochrany školy.

Usnesení vlády České republiky ze dne 17. března 1993 č. 126 nově stanovilo úkoly pro civilní ochranu. Ministr obrany ČR se proto obrátil na ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR se žádostí o pomoc v řešení uvedené problematiky v jeho resortu. Po domluvě s ministrem školství Hlavní úřad civilní ochrany ČR uskutečnil jednání s dalšími zainteresovanými resorty a orgány – ministerstvy hospodářství, zdravotnictví, zemědělství, Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze, Výzkumným ústavem odborného školství, Institutem výchovy a vzdělávání Ministerstva zemědělství a jednotlivými řediteli odborů MŠMT.

Hlavní úřad civilní ochrany v návaznosti na tato jednání zahájil přípravu projektu pro základní a střední školy k začlenění tématu „Ochrany člověka za mimořádných situací“ do vybraných vyučovacích předmětů. Ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze byl projekt dokončen a Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy ČR schválen č.j. SM 1054/95 dne 9.června 1995.

Projekt byl koncipován s cílem ověřit na vybraných základních a středních školách, (celkem na 71 školách) ve vybraných předmětech, podle stávajících osnov, aniž by

¹ Jaroslav Padrnos, JUDr. et PhDr. CSc., Banskobystrická 68, 621 00 Brno, tel. +420 549 273 023, e-mail: arpad@gmail.cz

byl vytvořen samostatný předmět, možnost vyučovat témata zaměřená na ochranu člověka za mimořádných situací ohrožujících život člověka, jako jsou přírodní katastrofy a provozní havárie s únikem nebezpečných škodlivin do životního prostředí, a ověřit didaktické pomůcky a doporučený obsah praktického cvičení k ověření získaných znalostí a dovedností.

Projekt byl realizován od počátku roku 1995 do konce roku 1997, a to ve třech etapách. První byla etapou přípravnou, v průběhu již byly jednak připraveny didaktické pomůcky, jednak byli pro výuku odborně připravováni učitelé škol, jež se účastnily experimentu. Ve druhé etapě, po dobu školního roku 1996/1997 proběhla experimentální výuka tématu ochrana člověka za mimořádných situací. V průběhu třetí etapy (červenec – prosinec 1997) byly hodnoceny výsledky experimentu.

Na základě analýzy výsledků experimentu byl dán pokyn MŠMT školám od počátku školního roku 1999/2000 k zařazení tematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů škol.

V roce 2004 Česká školní inspekce provedla na 37 základních školách a na 22 středních školách inspekční činnost zaměřenou na výuku a výsledky výuky v tematice ochrany člověka za mimořádných událostí. Výsledky inspekce potvrdily určitý pozitivní posun v teoretických vědomostech žáků ve sledované problematice, odhalily však též přetrvávající nedostatky. Závažným a zároveň cenným zjištěním inspekce je skutečnost, že znatelným přínosem pro koncipování a organizování výuky na školách k přípravě člověka k jeho ochraně za mimořádných událostí jsou učitelé, kteří dříve vyučovali branné výchově. Cennými jsou též připomínky, doporučení a náměty učitelů škol, v nichž proběhla inspekce.

Nejzávažnějšími jsou tyto:

- vyčlenit pro tuto tematiku samostatný předmět,
- posílit hodinové dotace předmětů, ve kterých se tato tematika vyučuje,
- přesněji vymezit rozsah výuky,
- vydat učebnici s danou problematikou,
- zlepšit informovanost o nabídce dostupných studijních materiálů,
- vypracovat podrobnější metodiku výuky,
- rozšířit nabídku vzdělávacích akcí pro vyučující,
- řešit problematiku pořizování nových pomůcek,

- zajistit písemné pokyny pro činnost škol v případě ohrožení,
- stanovit pravidla pro spolupráci škol a složek IZS,
- řešit problematiku vybavení škol ochrannými maskami a cvičnými figurínami.

2. REVIZE RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU PRO ZÁKLADNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Aktuální praktickou reflexí opatření uložených vládou České republiky Harmonogramem realizace opatření ochrany obyvatelstva do roku 2013 s výhledem do roku 2020 je zejména materiál nazvaný Revize Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVPZV).

Jako recenzent tohoto materiálu, ustanovený MŠMT po prostudování změn a doplňků zapracovaných do současného návrhu RVPZV jeho revizí, autor ocenil skutečnost, že v jeho podobě se od roku 1991 jedná o první komplexnější právní resortně závazný materiál (dokument) zabývající se problematikou výchovy člověka k jeho ochraně za běžných rizik a za mimořádných událostí, okrajově též i problematikou obrany státu. Materiály dosud po desíletém vakuu za poslední desíletí vydané, měly vesměs charakter metodických materiálů či doporučení, jejichž závaznost byla přinejmenším sporná a jejichž neakceptování bylo prakticky nevymahatelné a nepostižitelné.

Problematika je zapracována do textu jednotlivých vzdělávacích oblastí, a to s respektováním klíčových kompetencí do jejich charakteristik, cílových zaměření, formulací obsahu učiva i očekávaných výstupů. Výrazné obohacení o sledovanou problematiku lze spatřit ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět (část C, 5.4 RVPZV), Člověk a společnost (část C, 5.5 RVPZV), kde v cílovém zaměření je též formulován požadavek „poznávání otázek obrany státu“ jako jeden z dílčích vzdělávacích prvků utváření a rozvíjení klíčových kompetencí, a zejména ve vzdělávací oblasti Člověk a zdraví (část C, 5.8 RVPZV). Zde demonstrativně akcentují v obsahu učiva pro 2. stupeň „Rizika ohrožující zdraví a jejich prevence“ vzdělávacího obsahu vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví (5.8.1) – ochranu člověka za mimořádných událostí. Důležité jsou – ochrana obyvatelstva při hrozbě nebo vzniku mimořádné události, prevence vzniku mimořádných událostí, klasifikace mimořádných událostí, varovné signály a jiné způsoby varování, základní úkoly ochrany

obyvatelstva, ochrana sebe a okolí při mimořádné události, evakuace, činnost po mimořádné události, terorismus. Zajisté cenné je též obohacení učiva 2. stupně předmětu „tělesná výchova“ (5.8.2) v učivu – turistika a pobyt v přírodě – o učební prvky: přežití v přírodě, orientace, ukrytí, nouzový přístřešek, zajištění vody, potravy, tepla, základní pomůcky.

Posuzovaný materiál je bezesporu přínosem pro pedagogickou praxi základního školství v oblasti přípravy člověka na jeho ochranu za běžných rizik i za mimořádných událostí. Dosud vcelku nesměle a nespécifikovaně se dotýká též problematiky obrany státu. Materiál do určité míry zaplňuje vakuum vzniklé zrušením zákona č. 73/1973 Sb., o branné výchově v roce 1991. Je jednoznačnou reflexí společenské potřeby přípravy obyvatelstva nejen na situace vznikající v běžném životě, ale zejména na situace nesoucí s sebou tzv. mimořádné události nejružnějšího původu, druhu, trvání i intenzity. V souvislosti s permanentní naléhavostí věkové a časové kontinuální přípravy člověka na veškeré podmínky života, v němž žije a bude žít, jež lze pochopitelně pouze do určité míry předjímat, avšak s povinností státu této predikce na základě historických i současných zkušeností, se stále naskytá aktuálnost úvahy o koncipování speciálního předmětu. Dle názoru autora úvaha žádoucí, byť by přinesla s sebou potřebu řešení problémů, jako příkladně časové dotace předmětu a učitelské kvalifikace. Snad, i bez případné úvahy o zřízení takového předmětu ad futurum, kdy by se jevílo jako optimální řešení problému učitelské kvalifikace zřízení příslušné studijní aproby učitelství na pedagogických fakultách, v příslušné relaci učitelské kvalifikace za současné výchovně vzdělávací koncepce, je namísto úvaha o tom, zda při průniku sledované problematiky do jednotlivých vzdělávacích oblastí i vyučovacích předmětů a jejím specifiku všichni učitelé jsou a případně za jakých podmínek budou schopni žáky kvalifikovaně v ní připravovat.

Jistě si zaslouží pozornosti a pozitivního hodnocení skutečnost začleňování problematiky „Ochrany člověka za mimořádných událostí, dopravní výchovy a péče o zdraví“ do studijních plánů především pedagogických fakult. Studijní základy sledované problematiky jsou vytvářeny ve třech variantách pro tyto cílové skupiny: 1. pro všechny budoucí učitele, 2. pro studenty oboru výchova ke zdraví, 3. pro studenty jedno či dvou oborových studijních programů

zaměřených na ochranu obyvatelstva v aprobaci s dalším studijním předmětem. Takto pojeté problematice se věnují pedagogické fakulty Karlovy Univerzity v Praze, Palackého univerzity v Olomouci, Západočeské univerzity v Plzni, Ostravské univerzity v Ostravě, na Fakultě tělesné výchovy a sportu Karlovy univerzity, na Fakultě tělesné kultury Palackého univerzity, se zaměřením především na dopravní výchovu na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Autor přednáší k úvaze pojetí problematiky přípravy k ochraně člověka za běžných rizik a za mimořádných událostí koncipovat jako průřezové téma. Dominantní charakteristikou tohoto téma je jeho průnik (průřez) všemi vzdělávacími oblastmi, ale zároveň průnik (průřez) všemi vymezenými průřezovými tématy, tedy osobnostní a sociální výchovou, výchovou demokratického občana, výchovou k myšlení v evropských a globálních souvislostech, multikulturní, environmentální i mediální výchovou.

Nicméně i s výše uvedenými koncepčními úvahami lze konstatovat, že úpravy provedené v RVPZV je třeba jednoznačně hodnotit jako úpravy pozitivní.

ZÁVĚR

Přípravě výchovy člověka k jeho ochraně za mimořádných událostí se v českém základním a středním v posledních letech věnuje navzdory tomu, že tato problematika není ke škodě věci upravena zákonem, zvýšená pozornost. Dokladem toho je skutečnost, že počínajíc školním rokem 2012/2013 je se zvýšeným smyslem pro koncepčnost zapracována do kurikulárního školského dokumentu závazného pro všechny školy a školská zařízení základního vzdělávání. Zvedený počín je žádoucí posoudit jako pozitivní krok nastoupené cesty procesu směřujícího k vytvoření nezbytné ucelené koncepce jako organické součásti biodromálně pojatého procesu výchovy veškerého obyvatelstva České republiky k jeho účinné ochraně za mimořádných událostí rozličného charakteru.

Nicméně i za této situace je třeba závěrem kriticky poznamenat, že výchova školní mládeže k jejímu eventuálnímu pozdějšímu plnění občanských povinností v souvislosti s obranou státu zůstává stále okrajovou záležitostí.

LITERATURA

- [1] KIRSCH, L., PADRNOS, J.: *Vývoj přípravy k ochraně školní mládeže v České republice za mimořádných událostí*. V recenzním řízení pro Vojenské rozhledy Czech military Review, Ministerstvo obrany České republiky.
- [2] MIKA, O., PADRNOS, J.: *Zákon o ochraně obyvatelstva*. Odborný článek. Konference o ochraně obyvatelstva, DEKO 2013.
- [3] PADRNOS, J.: *Potřeba biodromální koncepce přípravy občanů k jejich ochraně za mimořádných událostí*. In: Vojenské rozhledy Czech military Review. 2012/4. Ročník 21 (53). Ministerstvo obrany České republiky, s. 99 – 110.
- [4] PADRNOS, J.: *Recenzní posudek Revize Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání*, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2013 Praha.
- [5] SLÁVIK, D.: *Výsledky experimentu na základních a středních školách*. In: Zpravodaj civilní ochrany, 1998/1, s. 30-31.
- [6] *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2006 s výhledem do roku 2015*. Praha 2003. MV-generální ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR.
- [7] *Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky k začlenění tematiky ochrany člověka za mimořádných situací do vzdělávacích programů čj. 34776/98-22 ze dne 4. května 1999*. Věstník MŠMT ČR č. 6.
- [8] *Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky k začlenění problematiky ochrany člověka za mimořádných událostí do vzdělávacích programů a Dodatek k učebním dokumentům pro základní školy, střední školy, speciální školy a vyšší školy – ochrana člověka za mimořádných událostí* Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy č.j. 12050/03-22, v Praze 4. 3. 2003.
- [9] *Pokyny pro organizaci civilní ochrany ve školách a školských zařízeních* Věstník MŠMT ČR č.10-12 z 18. 12. 1992 .
- [10] *Usnesení vlády České republiky č. 126. ze dne 17. března 1993*.
- [11] *Zpráva České školní inspekce zaměřená na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí*. Česká školní inspekce. Praha 2002.
- [12] *Zpráva České školní inspekce zaměřená na problematiku ochrany člověka za mimořádných událostí*. Česká školní inspekce, Praha 2004.